

SOKFÉLE IRÁNY, EGYSÉGES ÉLETMŰ

IMRE LÁSZLÓ IRODALOMTUDÓSSAL HIDI TÜNDE BESZÉLGET

Imre László irodalomprofesszort, akadémikust, a Debreceni Egyetem tanárát, korábbi rektorát nemigen kell bemutatni Kárpátalján azoknak, akik szeretik, művelik az irodalmat: magyartanárok, bölcészek jól ismerik Arany János balladáiról szóló korszakos művét, irodalomtörténeti és műfajelméleti írásait. Az elmúlt évtizedekben többször tartott előadást az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar szakosainak, s családi kötelékei révén is közel érzi magához vidékünket.

Az idén 74. életévébe lépő irodalomtudóssal töretlen ívű, gazdag pályája sokszínűségéről, fontosabb állomásairól és az irodalom hasznáról beszélgettünk.

– *Kitűnő tanulóként miért pont a tanári pálya és az irodalom mellett döntött? Voltak hagyományai ennek a hivatásnak a családjában?*

– Abban, hogy ezt a pályát választottam, viszonylag kevés családi indítás játszott szerepet. Protestáns értelmiségi apai ágon, melynek jeles irodalomtörténész, orvosprofesszor stb. tagjai is voltak, rokonom az a Dávid Gyula, aki éppen most 90 éves, kolozsvári kritikus, irodalomtörténész, kiadói vezető stb. (1957 után hét évet töltött börtönben.) Anyai ágon a Soós egy kisnemesi család, és van egy késmárki ág is, szepességi szász, ún. cipszer, polgár ősökkel. De a szüleim a debreceni, pallagi mezőgazdasági akadémiát végezték, fivérem kutató orvos, húgom vegyész, egész életében kémiát tanított egy agrárfőiskolán. A közvetlen oka irodalmárrá nevelődésemnek azonban inkább az volt, hogy az 1950-es években elég nagy szegénység volt, nem volt még TV, külföldi utak stb. Rengeteget olvastam, beleszerettem Stendhalba, Tolsztojba, persze, Verne és Jókai után. S ebből aztán tanulmányi versenyek lettek, s az a vágy, hogy egész életemben irodalommal foglalkozhassam.

– *Rendkívül gazdag és sokszínű életmű született ebből a diákkori vágyból...*

– Első nyomtatásban (a Hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium évkönyvében 1963-ban) megjelent írásom egy negyedik gimnazistaként írt terjedelmes Váci Mihály pályakép egyik fejezete. Azóta 12 önálló kötetem és több

mint 500 publikációm jelent meg. Ez soknak látszik, de hozzá kell tenni: barátaim, egyetemista társaim, később professzor kollégáim, Görömbei András és Bitskey István hasonló „terjedelmű” életművel rendelkeznek. (Őket is a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választották.) Legfeljebb az én publikációim esetében a tematika sokszínűbb. Nekem már egyetemi hallgató koromban olyan publikációim születtek, amelyek számomra mostanáig érvényes irányokat jelölnek: XIX. és XX. századi magyar irodalom, XIX. századi orosz irodalom (bár Brjusov, Blok inkább XX. századiak), kisebbségi magyar irodalom. Ez utóbbin belül (már csak erdélyi rokonságom okán is) a romániai magyar irodalom dominál, valami keveset írtam szlovákiai magyar irodalomról is, sajnos a kárpátaljai (valamikor azt mondtuk: a Szovjetunió belüli) magyar irodalmat kevésbé ismerem. Vári Fábián László versei, Kovács Vilmos regénye jut eszembe. Holott a feleségem Ungváron született, édesanyja pedig ukrán volt.

– *Önt a szakma elsősorban a 19. századi magyar és orosz irodalom, illetve a műfaj történet, műfajelmélet szakértőjeként tartja számon, de emellett számos kortárs íróval is foglalkozott az évek során. Nemrégiben jelent meg Jókai Annáról szóló monográfiája.*

– Valóban, hogy jön ide Jókai Anna? Nos, ennek is messzire visszanyúló története van. Kezdő tanársegéd, tehát huszoneves koromban elég sokat írtam a debreceni *Alföld* című folyóiratban (melynek a 70-es évek végén és a 80-as években rovatvezetője voltam, most meg felelős kiadója vagyok) az akkori élő, kortársi irodalomról. Így adták kezembe az akkori szerkesztők (Fülöp László, Juhász Béla) Jókai Anna könyveit, aztán sorban 8-9 könyvről is írtam, személyes ismeretségbe is kerültünk, szerette is az írásaimat. Aztán egyre ritkábban írtam róla, aminek voltak külső okai is (dékáni, rektori szerepvállalások, négyéves vendégprofesszorság Helsinkiben), de volt szerveesebb oka is: a 70-es években fellépett egy új, nagytehetségű prózaíró nemzedék, az ún. posztmodernek, akik közül különösen Esterházy Péter írásait szerettem meg, s órára kezdtem többet írni. 2015-ben azonban Jókai Anna arra kért, hogy egy olyan könyvsorozatban, mely még élő „nagyág”-oknak szentelt monográfiát, vállaljam az órára szóló kötet megírását. Ezt nem lehetett visszautasítani. Meg is jelent a könyv 2016-ban, ő még olvasta is, tetszett is neki, de nem sokkal később, sajnos, meghalt.

– *Merőben más irányvonalat képvisel Esterházy Péter írásművészete, melynek értékeire Ön a legelsőként figyelt fel.*

– Esterházy Péterrel az „hozott össze”, hogy 1979-ben írtam az akkor frissen megjelent *Termelési regény*ről. Ma már „klasszikus” mű, akkor azonban a kritikások többsége nem fogadta el. Nekem segített a megértésében az, hogy kandidátusi témám, a magyar verses regény (a byroni-puskini műfaj), Arany *Bolond Istókja*, Arany Lászlótól *A délibábok hőse* ugyanezen humor, parodikus szándék, irodalmi utalásrendszer jegyében született.

– *Mesteréről, Barta Jánosról szóló monográfiájának egyik fejezetében azt írja, hogy a tudós saját kora és önmaga kérdéseire gyakran nagy tudományos témáin dolgozva talál válaszokat. Így volt ez Bartánál, s az Ön esetében is helytálló lehet az állítás, hiszen még ugyanebben a szövegrészben megjegyzi, hogy Kemény Zsigmond mítosztalan, felvilágosult, a 19. századi liberalizmus alapjain nyugvó szemlélete mennyire aktuális manapság.*

– Keményről írtam néhány tanulmányt még a 70-es években, jó darabig jegyzeteltem, mert kandidátusi értekezést őrá szerettem volna írni. De megtudtam, hogy Szegedy-Maszák Mihály, pesti nemzedéktársam már előrébb van a témában, s letettem róla. Engem Keményben az a nemzetpedagógiai, nemzetkritikai mélység ragadott meg, amely a nemzetnek „hízélgő”, a magyarságot eszményítő, ábrándkergető Kossuth-képlettel állítható szembe. Keményt azonban nem nagyon vették komolyan, az ő igazsága inkább csak azóta egyértelmű, mióta a forradalmi, a baloldali világmegváltás csődje egyértelművé vált, tehát 1970 után.

Engem nem is annyira a napi politika érdekel, mint inkább az „emberiség sorsa”. És nem is gondolja, kedves Tünde, milyen jól esett, amikor egyik legutóbbi levélváltásunk alkalmával (mert azért az e-mail üzenetek járnak – ha nem is nagyon sűrűn – Dobrony és Debrecen között) arra emlékeztetett: egy beszélgetésünk során a világhelyzet lehetséges fejleményének neveztem, hogy a földgömb déli fele, ahol milliók halnak éhen, egyszer csak megindul északnak, ahol pazarlás, túltermelés van. És elveszik, ami elvehető... Nos, ez valóban bekövetkezett napjainkban: százezrek indulnak a gazdag Európába, hogy helyet és jobb életet találjanak a maguk számára.

– *Több mint félszázados pályája során egyszer sem bizonytalanodott el az irodalomtudomány művelését, a kutatás hasznát illetően? Mennyire fontos, hogy munkája eredményei szélesebb körben is ismertté váljanak, beszívárognak például a közoktatásba?*

– Bizony, nem könnyű válaszolni arra a kérdésre, hogy egyáltalán mi a haszna az ilyesfajta munkának, mint az enyém, mi a közvetlen „felvevő

piaca” az irodalomkritikai, irodalomtörténeti munkáknak. Nagyobb részét csak a „szakma” olvassa. Ha például én most két nagyobb Tompa-tanulmány megírása előtt állok (felkérések következtében, egy központi, pesti Tompa konferenciáról van szó, illetve egy debreceni kollégát köszöntő kötetről), akkor ezeket elolvashatja a korszak néhány kutatója, főiskolai és egyetemi oktató társak, akik esetleg tanítják Tompát, szakdolgozatot írók stb. Viszont az én *Arany János balladái* című kismonográfiámat valóban sok ezer általános és középiskolai tanár olvasta, láttam agyonolvasott példányokat, hisz ezeket a balladákat tanítják, s jól jön a felkészüléshez.

(Az az egyetlen könyvem, amiből újabb kiadásra került sor, éppen ezért.) De haszna lehet az irodalomtörténeti műveknek, igaz, ritkább esetben, az élő szépirodalom felől nézve is. Amikor személyesen is megismerkedtem Térey Jánossal (a mai legjelentősebb középkorú költők egyikével), aki *Paulus* címmel nagy sikerű, *Anyegin*-típusú verses regényt írt, akkor elmondta, hogy az én verses regény monográfiámat elolvasta és sokban hasznosította. De persze más példák is igazolják, hogy egy Arany Jánosra, egy Adyra is hatottak irodalomtörténeti dolgozatok, szemléletük, műfajmegformálásuk mikéntjére.

– *Akadémiai tagsága sok elfoglaltsággal jár, azon kívül elnöke vagy elnökségi tagja számos kulturális egyesületnek. Jut elég ideje a kutatásra? Mik a legközelebbi tervei, milyen témák megírására készül?*

– Hogy mire készülök? Mik a terveim? Nem tudom... Illetve sok minden jár az eszemben, mint immár ötven éve, s azok egy része megvalósul, másik része nem. Az 1850-es évek legjobb folyóiratát Pákh Albert és Gyulai Pál szerkesztette (*Szépirodalmi lapok* címmel), de jó volna sok szempontból, akár monografikus igénnyel megnézni... De lehetne egy pályaképet írni Téreyről is. Ám bízok a véletlenben is. Vagy 10 éve a pécsi Thienemann Füzetek szerkesztősége arra kért fel, hogy írjak egy könyvet bármiről, csak az a feltétel, hogy valami kevés köze legyen Thienemannhoz, a pécsi egyetem egykori, valóban kitűnő tudósához. Nos, Thienemann a 20-as években a magyar szellemtörténet egyik vezéralakja volt. Meg is írtam a magyar szellemtörténet történetét, alighanem az egyik legjobban sikerült monográfiámat. Az is lehet, persze, hogy nagyobb feladatokra már nem futja az erőmből, így, túl a hetvenen...